

УДК 930.253[Крейн]

*Л. В. Шипко,
кандидат історичних наук,
Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського*

**ІСТОРІЯ ФОРМУВАННЯ, СТРУКТУРА
ТА ДОКУМЕНТАЛЬНИЙ СКЛАД ОСОБОВОГО АРХІВНОГО
ФОНДУ М. Г. КРЕЙНА (ЗА ДОКУМЕНТАМИ ІНСТИТУТУ
АРХІВОЗНАВСТВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ
УКРАЇНИ ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО)**

Проаналізовано структуру та склад документів архівного фонду члена-кореспондента АН УРСР М. Г. Крейна, що зберігається в Інституті архівознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Доведено цінність матеріалів даного фонду як важливого джерела для сучасних науковців у галузі математики, а також у дослідженні проблеми моментів, теорії інтегральних рівнянь, математичної теорії коливань та різних проблем функціонального аналізу.

Ключові слова: архівний фонд, джерело, математика, член-кореспондент, АН УРСР, М. Г. Крейн.

Ім'я Марка Григоровича Крейна широко відоме в Україні та за кордоном ученим, які займаються вивченням різних проблем у галузі математики. Життя та діяльність М. Г. Крейна певною мірою вже привертало увагу дослідників. Окремим аспектам наукової діяльності та спадщини вченого були присвячені праці Й. С. Іохвідова, М. А. Рутмана, Н. І. Ахієзера, Ю. М. Березанського, Ю. О. Митропольського, В. П. Потапова, В. М. Адамяна, М. М. Боголюбова, А. М. Колмогорова, А. А. Нудельмана, Г. Кусьмирської, І. Фішмана та ін. [1]. Проте документальна спадщина М. Г. Крейна досі не стала об'єктом спеціального дослідження. Немає також і студій, які б системно, на комплексній джерельній основі вивчали життєвий та творчий шлях ученого. Враховуючи значний інтерес науковців та громадськості до особистості члена-кореспондента АН УРСР М. Г. Крейна, автор статті ставить за мету ознайомити дослідників з життєвим шляхом, громадсько-політичною та педагогічною діяльністю вченого, а також з його архівною спадщиною, що

© Л. В. Шипко, 2013

зберігається в Інституті архівознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

Марк Григорович Крейн народився 3 квітня 1907 р. у м. Києві в родині дрібного лісопромисловця. Середню освіту отримав у трудовій школі, яку закінчив у 1921 р. Протягом 1922–1924 рр. як вільний слухач відвідував лекції та наукові семінари в Київському політехнічному інституті та на фізико-математичному відділенні Київського інституту народної освіти. У 1924 р. М. Г. Крейн переїхав до м. Одеси. Тут написав свою першу наукову роботу «О производных контурах и производных системах», яка була опублікована в 1926 р. [2, арк. 7]. Праця М. Г. Крейна привернула увагу професури Одеського інституту народної освіти (нині – Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова) і йому запропонували навчання в аспірантурі університету на кафедрі математики (1926–1929 рр.), де М. Г. Крейн під керівництвом професора М. Г. Чеботарьова захистив роботу «О теореме Curvatura integra» [3, арк. 3].

У 1929–1930 рр. М. Г. Крейн працював доцентом кафедри математики і теоретичної механіки Донецького гірничого інституту (нині – Донецький національний технічний університет). У 1930–1931 рр. – доцент кафедри теоретичної механіки Одеського інституту інженерів водного транспорту (з 1945 р. – Одеський інститут інженерів морського флоту, нині – Одеський національний морський університет), у 1931–1933 рр. – професор та завідуючий кафедрою математики Енергоінституту (з 1933 р. – Одеський індустріальний інститут, з 1944 р. – Одеський політехнічний інститут, нині – Одеський національний політехнічний університет). Водночас учений працював в Одеському державному університеті ім. І. І. Мечникова, де протягом 1930–1933 рр. обіймав посаду доцента, а згодом – професора, з 1933 р. до 1941 р. очолював різні кафедри: теорії функцій, математичного аналізу, теоретичної механіки і математичної фізики [2, арк. 3 зв., 7–8].

Рішенням Кваліфікаційної комісії Народного комісаріату освіти УРСР від 11 квітня 1934 р. М. Г. Крейна було затверджено в ученому званні професора [2, арк. 10]. 11 лютого 1939 р. вченою радою Московського державного університету М. Г. Крейну присуджено (без захисту дисертації) науковий ступінь доктора фізико-математичних наук [2, арк. 9], у цьому ж році 22 лютого Марка Григоровича було обрано членом-кореспондентом АН УРСР [2, арк. 11].

У 1934–1940 рр. М. Г. Крейн працював за сумісництвом завідувачим сектором математичного аналізу Науково-дослідного інституту математики і механіки при Харківському державному університеті ім. О. М. Горького (нині – Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна); у 1940–1941 рр. та 1944–1951 рр. – в Інституті математики АН УРСР: завідувачим сектором функціонального аналізу і вищої алгебри та завідувачим відділом функціонального аналізу і алгебри [2, арк. 3 зв., 31, 32].

У роки Великої Вітчизняної війни М. Г. Крейн протягом 1941–1944 рр. завідував кафедрою теоретичної механіки в Куйбишевському індустріальному інституті (нині – м. Самара), брав участь в організації роботи Куйбишевського авіаційного інституту, де також працював за сумісництвом (1942–1944 рр.), заснувавши дві кафедри: теоретичної механіки й математики [2, арк. 3 зв., 29, 30].

Восени 1944 р. М. Г. Крейн з родиною повернувся до м. Одеси, де протягом 1944–1954 рр. працював професором кафедри теоретичної механіки Одеського інституту інженерів морського флоту. У 1954–1974 рр. учений завідував кафедрою теоретичної механіки Одеського інженерно-будівельного інституту (з 1957 р. – Одеський гідротехнічний інститут). Впродовж 1974–1978 рр. перебував на пенсії [2, арк. 47–47 зв.]. З часом учений поновив трудову діяльність: з 1978 р. до 1989 р. М. Г. Крейн був старшим науковим співробітником-консультантом Фізико-хімічного інституту ім. О. В. Богатського АН УРСР [2, арк. 3 зв., 35].

М. Г. Крейном було підготовлено понад 290 наукових праць (у т. ч. 10 монографій, більшість з яких перекладені іноземними мовами) з різних розділів алгебри, теорії функцій, функціонального аналізу, теорії інтегральних та диференціальних рівнянь, математичної фізики та аналітичної механіки. Вченим розроблена теорія операторів у просторах з індефінітною метрикою, які тепер називаються просторами Крейна. Результати його робіт використовуються в суднобудуванні, фахівцями в галузі теорії пружності, будівельної техніки, проблем передачі інформації, оптимального управління.

М. Г. Крейн підготував 20 докторів та 47 кандидатів математичних наук.

Також учений брав активну участь у науково-організаційній та громадській роботі. Зокрема, був членом Національного комітету СРСР з теоретичної і прикладної механіки АН СРСР (1952), Ради Всесоюзної

асоціації математиків СРСР (1934), Харківського математичного товариства (в 1935 р., з 1977 р. – почесний член), Московського математичного товариства (1937), Ленінградського математичного товариства (1977) та ін. [2, арк. 8 зв.].

Ім'я і наукові досягнення Марка Григоровича були широко відомі і визнані за кордоном, зокрема вченого було обрано почесним членом Американської академії мистецтв і наук (1970), іноземним членом Національної академії наук США (1981) [2, арк. 12–15] та присуджено Міжнародну премію імені Вольфа з математики (фонд імені Вольфа, Ізраїль, 1982) [4, с. 49].

На батьківщині в 1979 р. М. Г. Крейну була присуджена премія імені М. М. Крилова АН УРСР за цикл робіт з теорії інтегральних рівнянь [2, арк. 36], а в 1987 р. вчений нагороджений почесною грамотою Президії Верховної Ради УРСР за значний внесок у розвиток математичної науки і підготовку наукових кадрів [2, арк. 39] та відзначений Державною премією УРСР у галузі науки і техніки [4, арк. 49].

Серед урядових нагород вченого – медалі «За доблесну працю у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.» (1945), «За доблесну працю в ознаменування 100-річчя з дня народження В. І. Леніна» (1970), «Учасник трудового фронту. XXX років Перемоги у Великій Вітчизняній війні» (1975), нагрудні знаки «Почесний робітник Морського Флоту» (1947) та «Ветеран Праці» (1974) [2, арк. 4 зв., 6 зв.].

Помер М. Г. Крейн 17 жовтня 1989 р., похований в м. Одесі [2, арк. 41].

Історія створення архівного фонду М. Г. Крейна (№ 346) розпочалася з передачі документів до Інституту архівознавства НБУВ у жовтні 2004 р. та продовжилась у серпні 2005 р. за сприяння ректора Одеського національного політехнічного університету Г. О. Оборського. Загальний розсип джерельного матеріалу склав 363 см. В результаті науково-технічного описування у 2012 р. на документи фонду було сформовано 593 справи із загальною кількістю 3913 документів, на які складено чотири описи. Хронологічні межі документів – 1865–1989 рр.

В особовому архівному фонді М. Г. Крейна представлено широкий спектр документів. Складовою архівної спадщини М. Г. Крейна є масив документів з наукових праць та робочих матеріалів до них, який представлений в першому описі та нараховує 142 справи за 1926–1986 рр. загальною кількістю 674 документи. В особовому фонді М. Г. Крейна

зберігаються автографи, машинописи і друкарські відбитки статей, доповідей і тез до них.

Оскільки більшість статей М. Г. Крейна була опублікована у вітчизняних та зарубіжних періодичних наукових виданнях, то у фонді вони були об'єднані та сформовані в окремі справи № 2–6, 8–11, 20, 21, 30, 31, 39, 64, 70, 80, 81. Зокрема, це статті вченого в таких виданнях АН СРСР, як «Математический сборник» (за 1933–1971 pp.), «Bulletin de la Société Phys.-Math. de Kazan» (за 1927–1930 pp.), збірниках та журналах «Известия АН СССР» (за 1933–1962 pp.), «Доклады АН СССР» (за 1935–1981 pp.), «Успехи математических наук» (за 1947–1981 pp.), «Прикладная математика и механика» (за 1951–1961 pp.), «Функциональный анализ и его приложения» (за 1967–1979 pp.), «Математические исследования. Институт математики АН Молдавской ССР» (за 1970–1981 pp.), «Известия АН Армянской ССР» (за 1971–1984 pp.), а також у виданнях АН УРСР – «Записки Фізико-математичного відділу ВУАН» (за 1929 р., 1930 р.), «Труди Одеського державного університету» (за 1935–1938 pp.), «Comptes Rendus de la Société Mathématique de Kharkoff» (за 1934–1935 pp.), «Записки Научно-дослідного інституту математики й механіки та Харківського математичного товариства» (за 1936–1952 pp.), «Comptes Rendus (Doklady) de l'Académie des Sciences de l'URSS» (1936–1946 pp.), «Збірник праць Інституту математики АН УРСР» (за 1947 р., 1948 р.), «Український математический журнал» (за 1951 р., 1964 р.). У фонді також представлено наукові праці вченого, опубліковані в періодичних виданнях Сполучених Штатів Америки «American mathematical society translations» (за 1955–1978 pp.) та Угорської Народної Республіки (далі – УНР) «Acta scientiarum mathematicarum» (за 1964–1983 pp.).

Окремими справами в фонді представлено такі наукові публікації М. Г. Крейна: «Похідні контури й похідна система» (1926), «О нагруженных интегральных уравнениях, функции распределения которых не монотонны» (1940), «О представлении функций интегралами Фурье–Стилтьеса» (1943), «Великий русский математик (к 125-летию со дня рождения П. Л. Чебышева)» (1946), «Софья Ковалевская» (1948), «О некоторых вопросах, связанных с кругом идей Ляпунова в теории устойчивости» (1948), «О некоторых новых задачах теории колебаний штурмовых систем» (1952), «О переходной функции одномерной краевой задачи 2-го порядка» (1953), «Об одном методе вычисления логарифма

матрицы монодромии системы дифференциальных уравнений с периодическими коэффициентами» (1954), «Об определении потенциала частицы по ее S-функции» (1955), «К теории нагруженных интегральных уравнений» (1965), «О расположении корней многочленов, ортогональных на единичной окружности по знакопеременному весу» (1966), «Аналитические проблемы и результаты теории линейных операторов в гильбертовом пространстве» (1968), «Об измеримых эрмитово-положительных функциях» (1978), «О банаховых алгебрах функций, порождаемых множеством почти периодических многочленов, показатели которых принадлежат данному интервалу» ([1983]), «Диофантово уравнение академика Маркова» (1985) тощо. Також у фонді представлено статті М. Г. Крейна у співавторстві з Р. В. Акопяном, Д. З. Аровим, Н. І. Ахізером, М. С. Бродським, І. Ц. Гохбергом, Ю. Л. Далецьким, Й. С. Іохвідом, І. С. Кацем, Г. К. Лангером, Б. Я. Левіним, Ф. Е. Мелік-Адамяном, А. А. Нудельманом, І. Є. Овчаренком, В. П. Потаповим, М. А. Рутманом, В. Г. Сізовим, Г. Є. Шиловим, В. А. Явряном, В. А. Якубовичем та ін.

Серед наукових праць в архівній спадщині вченого містяться доповіді та тези до них: «Проблеми моментів та спектральна теорія операторів» [1936], «Академик Алексей Николаевич Крылов как математик и механик» (1945), «Винтовые линии в пространстве Лобачевского бесконечного числа измерений и лоренцовы преобразования» (1948), «Об эрмитовых операторах, дифференцируемых по параметру» (1950), «О восстановлении потенциала частицы по ее S-функции» (1955), «О форме судна наименьшего мичеллевского сопротивления» (1960), «О некоторых новых результатах в теории возмущений линейных операторов» (1961) тощо.

Рецензії М. Г. Крейна на наукові праці таких учених, як Д. З. Аров, Т. Я. Азізов, Н. Х. Арутюнян та М. М. Манукян, Ю. М. Березанський, В. М. Бродський, М. Л. Буришкін, М. М. Вайнберг, В. В. Власов, Ф. Д. Гахов та Ю. Й. Черський, Ю. П. Гінзбург, М. Л. Горбачук, І. Ц. Гохберг, К. Дахо та Г. К. Лангер, В. П. Демідович, О. В. Єфімов та В. П. Потапов, П. П. Забрєйко та С. В. Сміцких, Т. С. Іванченко та Л. А. Сахнович, Х. Д. Ікрамов, Й. С. Іохвідов, Г. І. Карцивадзе, Б. Л. Каган, В. С. Королук, В. Б. Лідський, М. А. Наймарк, А. А. Нудельман, Г. Я. Попов, О. Ф. Соловійов, Я. [А.] Тагамлицький, Д. Ф. Харазов, Я. С. Шварцман та ін. об'єднані в справі № 29, а відгуки на автореферати і дисертаційні роботи таких учених як В. М. Адамян, Р. В. Акопян, І. [А.] Бахтін,

М. Ш. Бірман, М. С. Бродський, Ю. П. Гінзбург, І. М. Глазман, М. Л. Горбачук, Ю. М. Дюкарбов, Г. І. Кац, О. В. Кужель, Г. К. Лангер, Л. В. Мікаелян, С. М. Мхітарян, А. Е. Оганян, І. І. Педаховський, Ф. С. Рофе-Бекетов, М. А. Рутман, О. В. Сарманов, Л. А. Сахнович, В. Я. Стеценко, Е. С. Цигланадзе, Ю. Й. Черський, В. А. Яврян, В. А. Якубович та ін. представлені у справі № 33. Списки наукових праць М. Г. Крейна сформовані в окрему справу № 132.

Лекційний матеріал М. Г. Крейна в архівному фонді представлений окремими лекціями, які присвячені вивченню проблем хвильових операторів (спр. № 49) і теоретичної механіки (спр. № 50–52), а також курсом лекцій з проблем функціонального аналізу (спр. № 57) та лекцією з теми: «Геометрия пространств с индефинитной метрикой» (спр. № 76). Хронологічний діапазон зазначених лекцій охоплює 1950–1970-ті роки.

Окремий комплекс документів в особовому фонді вченого становлять розрізнені розділи та параграфи невстановлених наукових праць М. Г. Крейна за [1950–1970-ті] роки, які торкаються дослідження мероморфних R -функцій, мультиактивного уявлення характеристичної Q -функції операторів, близьких до унітарних, теорії малих коливань, проблеми продовження ермітово-позитивної функції, теорем Рісса–Херглотца, Харді і Літлвуда, Жуліа–Каратеодорі, Каратеодорі–Тьопліца та Шура, теореми про спектр вироблення унітарних операторів та ін. (спр. № 133–142).

Важливу групу документів в архівному фонді М. Г. Крейна складають біографічні матеріали, документи про вченого та його діяльність, що об'єднані у другому описі в 58 справах загальною кількістю 1083 документи, хронологічний діапазон яких охоплює 1910–1988 рр.

Серед біографічних документів необхідно виділити такі, як: анкета та особовий листок з обліку кадрів (спр. № 2), біографічні довідки (спр. № 8), характеристики та автобіографії (спр. № 1 та 7), документи майново-господарського характеру (спр. № 5), документи про висунення кандидатури М. Г. Крейна на здобуття премії ім. М. Г. Чеботарьова (спр. № 3), Сталінської премії (спр. № 4), Ленінської премії (спр. № 6) та Міжнародної премії імені Вольфа з математики (спр. № 12), документи щодо відзначення 60-річного ювілею М. Г. Крейна, а також вітальна кореспонденція з нагоди святкування знаменних дат ученого (спр. № 9, 10). З фотодокументів у фонді представлено

фотопортрет М. Г. Крейна та фотознімок ученого з родичами на відпочинку (спр. № 13, 14). Також до цього біографічного комплексу включено документи близьких родичів М. Г. Крейна за 1910–1984 рр., зокрема свідоцтво про народження дочки вченого – Ірми Марківни Крейн та представлення її на посаду старшого наукового співробітника зі спеціальності «Структурна, прикладна та математична лінгвістика» в Інституті кібернетики ім. В. М. Глушкова АН УРСР, наказ ректора Одеського інституту інженерів морського флоту про вихід на пенсію старшого викладача кафедри архітектури та проектування суден – Раїси Львівни Крейн (дружини М. Г. Крейна) та різні довідки, свідоцтва і календар днів народжень родичів ученого (спр. № 15). Серед біографічних документів у фонді представлено фотопортрет Раїси Львівни Крейн та фотознімок поховання батька дружини М. Г. Крейна – Лева Бенедиктовича Ромена (спр. № 16).

До документів про вченого увійшли матеріали щодо підготовки біографічних статей про М. Г. Крейна для таких видань, як «Большая Советская Энциклопедия», «Биографическая энциклопедия ученых и технолог», «Биографический словарь деятелей в области математики» та різних довідників (спр. № 19), а також статті про М. Г. Крейна з нагоди святкування 60- та 70-річного ювілею вченого (спр. № 24–27); публікації його колег – Й. С. Іохвідова та М. А. Рутмана про участь М. Г. Крейна в роботі Міжвузівської конференції з функціонального аналізу та його застосування (м. Одеса, 1958 р.) і Міжнародного конгресу математиків (м. Москва, 1966 р.) (спр. № 20, 22); відгуки на публікації М. Г. Крейна (спр. № 21); роботи М. М. Вайнберга, О. С. Маркуса, П. П. Забрєйка, С. В. Сміцких та інших про наукові здобутки М. Г. Крейна (спр. № 17) та ін.

У фонді відклалися документи про наукову та громадську діяльність М. Г. Крейна за 1938–1988 рр. Документи про роботу М. Г. Крейна завідуючим відділу математичного аналізу Науководослідного інституту математики і механіки при Харківському державному університеті ім. О. М. Горького представлені звітом вченого за 1934–1938 рр. Зокрема, в звіті за цей період відзначена науководослідна робота М. Г. Крейна з проблеми моментів, результатом якої стала публікація монографії у співавторстві з Н. І. Ахієзером «О некоторых вопросах теории моментов» та ін. (спр. № 29).

Діяльність М. Г. Крейна на посаді професора кафедри теоретичної механіки Одеського інституту інженерів морського флоту представлена

у фонді спектром таких документів, як індивідуальний план аспіранта Д. Л. Кучера, керівником якого був М. Г. Крейн; характеристики аспірантів С. [А.] Орлова, Д. Л. Кучера, Й. С. Іохвідова та К. Р. Коваленка за 1947/48 навчальний рік; документи про службові відрядження в 1948 р. та 1953 р. до м. Києва та м. Москви; календарні плани занять з теоретичної механіки за 1948/49 та 1950/51 навчальні роки; витяги з протоколів щодо обговорення доповідей М. Г. Крейна на тему: «Обернена одномірна красава задача і інтегральні рівняння Фредгольма» від 19 грудня 1953 р. та «Новые методы решения и исследования интегральных уравнений в полубесконечном интервале с ядром, зависящим от разности аргументов» від 30 листопада 1954 р.; службове листування; виступи перед студентами, приурочені до Дня знань та ін. (спр. № 30).

Документи про роботу М. Г. Крейна завідуючим відділом функціонального аналізу і алгебри Інституту математики АН УРСР, хронологічний діапазон яких охоплює 1946–1951 рр., представлені звітами про наукову діяльність відділу, в яких міститься інформація про публікації колективу, науково-популяризаторську діяльність, проведені наукові засідання, наради і семінари відділу та підготовку наукових кадрів першого року навчання; а також містять низку службових повідомлень про необхідність підготовки тематичних планів та представлення на розгляд нових проблем і науково-дослідних тем відділу, про впровадження результатів наукових досліджень та відкриттів науковим складом відділу та ін. (спр. № 31).

Інформацію про діяльність М. Г. Крейна на посаді завідуючого кафедрою теоретичної механіки Одеського інженерно-будівельного інституту та його подальшу співпрацю з інститутом після виходу на пенсію в 1974 р. можна отримати з представлених у фонді документів за 1954–1977 рр. Зокрема, це службові листи та повідомлення щодо участі вченого в роботі конференцій, виставок та математичних конгресів; запрошення М. Г. Крейна для прочитання циклу лекцій науковим співробітникам Інституту фізики і математики АН Азербайджанської РСР, Інституту математики і механіки АН Вірменської РСР, а також на фізико-математичному факультеті Львівського державного університету ім. Івана Франка та в м. Каневі як лектора літньої математичної школи з підвищення кваліфікації молодих учених; доповідна записка на вчену раду Одеського інженерно-будівельного інституту про роботу кафедри

теоретичної механіки, підготовлена М. Г. Крейном; характеристики наукового складу кафедри, складені М. Г. Крейном; відомості про виконання на кафедрі теоретичної механіки плану проведення держбюджетних науково-дослідних робіт; наказ міністра вищої і середньої спеціальної освіти СРСР про затвердження вченого у складі ради з присудження наукових ступенів Одеського електротехнічного інституту зв'язку Міністерства зв'язку СРСР; документи про підготовку вченим аспірантів при інституті зі спеціальності «Теорія функцій і функціональний аналіз»; звіти та службове листування М. Г. Крейна про стажування під його керівництвом старшого асистента Інституту чистої математики Технічного університету Дрездена (НДР) Г. К. Лангера; наказ Міністерства вищої і середньої спеціальної освіти УРСР про звільнення М. Г. Крейна з посади завідуючого кафедрою теоретичної механіки в зв'язку з виходом на пенсію та ін. (спр. № 37).

Серед документів про діяльність М. Г. Крейна старшим науковим співробітником-консультантом у Фізико-хімічному інституті ім. О. В. Богатського АН УРСР, хронологічний діапазон яких охоплює 1979–1985 рр., у фонді зберігаються: службове листування щодо підтвердження участі та підготовки роботи семінарів і конференцій М. Г. Крейном, програми, довідки та звіти про перебування і наукову діяльність німецьких колег, а саме професора Технічного університету Дрездена (НДР) Г. К. Лангера та наукового співробітника Інституту математики АН НДР П. Йонаса під час службового відрядження до СРСР, підготовлені М. Г. Крейном та ін. (спр. № 45).

Інтерес для дослідників складають документи про діяльність вченого в Московському математичному товаристві за 1951–1985 рр. (спр. № 34), у складі Національного комітету СРСР з теоретичної і прикладної механіки АН СРСР за 1959–1986 рр. (спр. № 42), про участь у роботі Ради Південного наукового центру АН УРСР за 1977 р. (спр. №44), співпрацю з Американським математичним товариством за 1958–1986 рр. (спр. № 41), звіти члена-кореспондента АН УРСР М. Г. Крейна за 1947–1987 рр. (спр. № 32), його участь у різних конференціях і симпозіумах за 1949–1988 рр. (спр. № 33) та ін. У справі № 39 представлені документи періоду 1957–1985 рр. про наукові відрядження М. Г. Крейна до УНР на запрошення Угорської академії наук та Угорського математичного товариства ім. Яноша Бойяї, серед яких запрошення, виїзні справи

з фотокартками, довідки, характеристики та заяви про дозвіл на виїзд за кордон М. Г. Крейна разом з його дружиною – Раїсою Львівною Крейн. Інформація про громадську діяльність вченого представлена виступом М. Г. Крейна щодо зібрання громадських підписів під зверненням Всесоюзної Ради Миру для підтримки Пакту Миру (спр. № 46).

У фонді широко представлено документи з видавничої діяльності вченого за 1950–1988 рр., аналіз яких дозволяє простежити його співпрацю з періодичними вітчизняними та зарубіжними виданнями (спр. № 47, 51), а також з редакціями видань «Доклады АН СССР» (спр. № 48), «Успехи математических наук» (спр. № 50), «Математические заметки» (спр. № 56), «Квант» (спр. № 58), «Сибирский математический журнал» (спр. № 52), «Analysis mathematica» (УНР) (спр. № 57) та видавництвом «Наука» (спр. № 54) стосовно опублікування авторських та в співавторстві наукових праць. Документи про діяльність М. Г. Крейна в складі редакційних колегій республіканського журналу «Теория функций, функциональный анализ и их приложения» та союзного журналу «Функциональный анализ и его приложения» містяться в справах № 53 та 55.

Важливе місце в фонді займає епістолярна спадщина М. Г. Крейна, яка є цінним інформативним джерелом для висвітлення окремих сторінок життєвого та творчого шляху вченого. Листування М. Г. Крейна у фонді представлене в третьому описі та налічує 319 справ загальною кількістю 1118 документів за 1943–1989 рр. Це автографи, рукописи та машинописні тексти.

У фонді зберігається службове листування, яке водночас відображає як ділові, так і особисті стосунки вченого з багатьма відомими діячами того часу. Серед адресатів та кореспондентів фондоутворювача відомі вчені, академіки АН СРСР П. С. Александров, І. Н. Векуа, Л. В. Канторович, А. М. Колмогоров, О. О. Ладиженська, Ю. А. Митропольський (академік АН УРСР), О. В. Погорелов (академік АН УРСР), Л. І. Сєдов, Л. Д. Фаддєєв, В. І. Векслер, Ю. В. Лінник, В. І. Смірнов; академік АН УРСР О. С. Парасюк; академік АН БРСР Ф. Д. Гахов; академіки АН Вірменської РСР Н. Х. Арутюнян, М. М. Джарбашян, А. Л. Шагінян; академіки АН Грузинської РСР В. Д. Купрадзе, М. І. Мусхелішвілі (академік АН СРСР); академік АН Узбецької РСР Х. А. Рахматулін; Президент АН Азербайджанської РСР З. І. Халілов; члени-кореспонденти АН СРСР

О. Д. Александров, Б. М. Делоне, А. А. Марков, Д. Є. Меньшов, Л. А. Люстерник; члени-кореспонденти АН УРСР В. К. Дзядик, І. В. Островський, Н. І. Ахієзер; член-кореспондент АН Молдавської РСР І. І. Гохберг та ін.

Серед іноземних учених: співробітник Математичного інституту ім. Яноша Бойяї (УНР) Т. Андо; співробітник Математичного інституту Альфреда Реньє Угорської академії наук Я. А. Богнар; академік Угорської академії наук, іноземний член АН СРСР Б. Секефальві-Надь; співробітник Технічного університету Дрездена (НДР) Г. К. Лангер; професор Університету Поля Сабатьє (Франція) М.-Л. Мазуре; співробітники Відділення математики Університету Нью-Йорка (м. Нью-Йорк, штат Нью-Йорк, США) Р. Г. Дуглас та П. Д. Лакс; професори Університету Каліфорнії (м. Лос-Анжелес, США) Г. Вайдом, Гарнет Дж. Б. і Г. К. Каліш; професори Інституту математичних наук Куранта Університету Нью-Йорка (штат Нью-Йорк, США) Г. Маккін і Л. Ніренберг; професор Стенфордського університету (штат Каліфорнія, США) Р. Філіпс; професор Університету Рокфелера (штат Нью-Йорк, США) М. Кац; співробітник Університету Мічигана (м. Анн-Арбор, штат Мічиган, США) П. Л. Дюрен; співробітник Університету Перд'ю (м. Вест Лафайєтт, штат Індіана, США) Л. Бранжа (L. de Branges); співробітники Відділення математики Університету Торонто (Канада) І. Гальперін, Ч. Дейвіс (Ch. Davis) та Б. Н. Херві (B. N. Harvey); співробітник Університету Фудань (Китай) Ся До Шин; співробітник Математичного інституту Академії наук Китаю Юань-Юнг Тзенг; професор Математичного інституту Університету Кобе (Японія) К. Ісекі та ін.

Також представлено листування М. Г. Крейна з його родичами – Г. Н. Крейном (батьком), М. Г. та С. Г. Крейнами (братами), М. та С. Фельдблюм (двоюридними родичами), А. Ю. Крейн (родичкою з боку М. Г. Крейна) та друзями, до яких належали М. Л. Інгельський, І. Шкурович та деякі особи, імена яких встановити не вдалося.

Документи, зібрані вченим, сформовані в четвертому описі в 74 справи, загальною кількістю 1038 документів за 1865–1988 рр. Ці документи дають змогу дослідити сферу наукових інтересів ученого, а саме в галузі математики. Серед зібраних М. Г. Крейном матеріалів у фонді представлено наукові праці вітчизняних учених за 1924–1988 рр. (спр. № 1–31), наукові праці іноземних учених за 1865–1988 рр. (спр. № 32–50) та листування різних осіб за 1953–1985 рр. (спр. № 51–74).

Так, зібрані М. Г. Крейном наукові праці вітчизняних учених представлені друкарськими відбитками та ксерокопіями, що були опубліковані в різних періодичних виданнях навчальних закладів СРСР та УРСР, а саме Московського та Воронежського державних університетів, Ленінградського державного університету ім. А. А. Жданова, Куйбишевського державного педагогічного та вчительського інституту ім. В. В. Куйбишева, Харківського державного університету ім. О. М. Горького, Житомирського державного педагогічного інституту та ін. (спр. № 1, 2, 15, 16).

Також у фонді в окремих справах містяться зібрані М. Г. Крейном наукові праці вітчизняних науковців, що були опубліковані в таких виданнях АН СРСР, як «Математический сборник» (спр. № 3, 4), збірниках «Доклады АН СССР» (спр. № 5–7), «Известия АН СССР. Серия математическая. Серия механика и машиностроение. Серия механика. Серия механика твердого тела» (спр. № 8, 9), «Успехи математических наук» (спр. № 13, 14), «Сибирский математический журнал» (спр. № 28), «Математические заметки» (спр. № 29), «Функциональный анализ и его приложения» (спр. № 30), «Известия АН Армянской ССР» і «Астрофизика АН Армянской ССР» (спр. № 19, 20), «Математические исследования. Институт математики АН Молдавской ССР» (спр. № 27), а також у таких виданнях АН УРСР, як збірники «Украинский математический журнал» (спр. № 12), «Доповіді АН УРСР» (спр. № 23) та «Теория функций, функциональный анализ и их приложения» (спр. № 26).

Наукові статті різних учених, опубліковані в таких періодичних виданнях АН СРСР, як «Журнал технической физики», «Автоматика и телемеханика», «Механика твердого тела», «Радиотехника и электроника», «Проблемы передачи информации», «Проблемы эволюции», «Записки научных семинаров Ленинградского отделения Математического института им. В. А. Стеклова», «Теоретическая и математическая физика», «Прикладная математика и механика», «Журнал экспериментальной и теоретической физики», «Теоретическая и прикладная математика», «Теория вероятностей и ее применения» та виданнях АН УРСР – «Математическая физика и функциональный анализ», «Збірник праць Інституту математики АН УРСР» та «Прикладна механіка», представлені в фонді поодинокі та були об'єднані в справах № 10 та 11.

В окремі справи об'єднано також наукові статті Г. К. Лангера – аспіранта М. Г. Крейна, співробітника Технічного університету Дрездена (НДР) (спр. № 24, 25), та автореферати різних учених (спр. № 17, 18).

Важливим є наявність на окремих наукових працях дарчих написів М. Г. Крейну від авторів. Зокрема, представлено дарчі написи таких відомих учених, як акад. АН СРСР О. О. Ладиженська, чл.-кор. АН СРСР М. Г. Чеботарьов, акад. АН УРСР та АН СРСР І. М. Ліфшиць, чл.-кор. АН УРСР Н. І. Ахієзер, академіки НАН України Ю. Л. Далецький та Ю. М. Березанський, акад. АН Вищої школи України Г. Я. Попов, академіки РАН Л. Д. Фаддєєв та І. А. Ібрагімов, чл.-кор. РАН В. А. Якубович, чл.-кор. АН Азерб. Республіки Дж. Е. Аллахвердієв, акад. АН Вірменії Н. Х. Арутюнян та ін.

Також в архівному фонді серед зібраних М. Г. Крейном матеріалів містяться статті іноземних науковців, які опубліковані в різних періодичних виданнях Німеччини (спр. № 32–34), Франції (спр. № 35), Великобританії (спр. № 36, 37), Бельгії, Італії і Швейцарії (спр. № 44), Австралії, Аргентини, Ізраїлю, Канади та Японії (спр. № 47), США (спр. № 38–41), Болгарії, Польщі, Румунії, Угорщини, Югославії (спр. № 42, 45) та ін., з дарчими написами вченому від авторів.

Епістолярій різних осіб, зібраний М. Г. Крейном, представлений у фонді листами професора Єльського університету (м. Нью-Хевен, штат Коннектикут, США), доктора математики, почесного доктора Університету Чикаго, экс-президента Американського математичного товариства, члена НАН США Н. Джекобсона з академіком АН СРСР П. С. Александровим та професором, секретарем редакції журналу «Успехи математических наук» Є. В. Майковим з різних питань. Також до зібраних ученим матеріалів включено листування близьких до М. Г. Крейна осіб, а саме його аспіранта, співробітника Технічного університету Дрездена (НДР) Г. К. Лангера, доктора фізико-математичних наук, професора Харківського державного університету ім. О. М. Горького Б. Я. Левіна, доктора фізико-математичних наук, співробітника Інституту математики АН Вірменської РСР А. Б. Нерсесяна, доктора фізико-математичних наук, професора Воронежського державного університету Й. С. Іохвідова, редактора журналу «Acta scientiarum mathematicarum» (УНР) Б. З. Надя з різними особами.

Отже, архівний фонд особового походження вченого-математика, члена-кореспондента АН УРСР Марка Григоровича Крейна є унікальним за своїм документальним складом. Узагальнення й аналіз представлених документів дають змогу здійснити наукову реконструкцію біографії вченого, прослідкувати становлення його як науковця, визначити етапи наукової діяльності, вивчити середовище, у якому він жив і працював. Також залучення до наукового обігу документів архівного фонду № 346 стане в нагоді сучасним науковцям у справі вивчення проблем у галузі математики.

Список використаних джерел

1. Иохвидов И. С., Рутман М. А. Межвузовская конференция по функциональному анализу и его применениям / Й. С. Иохвидов, М. А. Рутман // Успехи математических наук. – 1959. – Май–июнь. – Т. XIV. – Вып. 3. – С. 221–226; Иохвидов Й. С. Вчені інституту на Міжнародному конгресі математиків / Й. С. Иохвидов // Кадри будовам. – 1966. – 13 вересня; видано за кордоном // Кадри будовам. – 1967. – 21 березня; Иохвидов Й. Наш ювіляр (До 60-річчя проф. М. Г. Крейна) / Й. С. Иохвидов // Кадри будовам. – 1967. – 4 квітня. – № 13. – С. 2; Юбилей ученого // Знамя коммунизма. – 1967. – 4 апреля. – № 67. – С. 4; Ахиезер Н. И., Березанский Ю. М., Иохвидов И. С. та ін. Марк Григорович Крейн (к 60-летию со дня рождения) / Н. И. Ахиезер, Ю. М. Березанский, И. С. Иохвидов та ін. // Украинский математический журнал. – 1967. – Т. 19. – С. 114–116; Адамян В. М., Березанский Ю. М., Боголюбов Н. Н. та ін. Марк Григорьевич Крейн (К семидесятилетию со дня рождения) / В. М. Адамян, Ю. М. Березанский, Н. Н. Боголюбов та ін. // Успехи математических наук. – 1978. – Май–июнь. – Т. XXXIII. – Вып. 3. – С. 197–203; Нудельман А. А. Марк Григорьевич Крейн / А. А. Нудельман // Видные ученые Одессы. По воспоминанию учеников и сотрудников. – Одесса, 1992. – Вып. 2. – С. 28–35; Кусьмирская Г., Фишман И. Математик Крейн Марк Григорьевич: к столетию со дня рождения / Генриетта Кусьмирская, Игорь Фишман // Заметки по еврейской истории. – 2007. – № 11 (83) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://berkovich-zametki.com/2007/Zametki/Nomer11/Fishman1.htm> – Загол. з екрана; Адамян В.М., Аров Д. З., Березанський Ю. М. та ін. Марко Григорович Крейн: (до сторіччя від

дня народження) / В. М. Адамян, Д. З. Аров, Ю. М. Березанський та ін. // Український математичний журнал. – 2007. – Т. 59. – № 5. – С. 579–587; Владислав Фельдблюм. Марк Григорьевич Крейн (к двадцатиліттю со дня смерти мого двоюрідного дяди, видаючогося советского математика М. Г. Крейна) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://professor-feldbloom.narod.ru/addition.html> – Загол. з екрана.

2. Архів Президії НАН України. Особова справа члена-кореспондента АН УРСР Марка Григоровича Крейна.

3. Інститут архівознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, ф. 346, оп. 2, спр. 7.

4. Березанський Ю., Горбачук В. Спадщина українського математика у світовому вимірі (Міжнародна конференція «Modern Analysis and Applications» МАА–2007) / Ю. Березанський, В. Горбачук // Вісник НАН України. – 2007. – № 5.

Summary

The article analyses the structure and composition of the archival fund documents of M. G. Krein, the corresponding member of the Academy of Sciences of USSR, stored in the Institute of Archival Science of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine. The author proves the value of this fund materials as an important source for contemporary scholars in the field of mathematics as well as the study of the problem of moments, the theory of integral equations, mathematical theory of vibrations and different problems of functional analysis.

Key words: archival fund, source, mathematics, corresponding member of the Academy of Sciences of USSR, M. G. Krein.